

Laudate Deum

Papieża Franciszka
walka o klimat

Laudate Deum

Papieża Franciszka
walka o klimat

Redakcja

Stanisław Jaromi OFMConv

Wydawnictwo WAM

Ruch Ekologiczny św. Franciszka z Asyżu – REFA

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

Kraków 2024

© Ruch Ekologiczny św. Franciszka z Asyżu – REFA, 2024

Publikacja powstała w ramach grantu dla Szkoły Liderów Ekologii Integralnej REFA,
finansowanego ze środków European Climate Foundation

Recenzent naukowy
Prof. dr hab. Zdzisław Kijas OFMConv

Redaktor naukowy
Dr Stanisław Jaromi OFMConv

Redakcja językowa i korekta
Karolina Klinowska

Projekt okładki i stron tytułowych
Jadwiga Mączka

ISBN 978-83-277-4245-2 (Wydawnictwo WAM)
ISBN 978-83-7614-608-9 (WN UIK)

Dystrybucja
Wydawnictwo WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

Dział Handlowy
tel. 12 62 93 254-255 • faks 12 62 93 496
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

Księgarnia Wysyłkowa
tel. 12 62 93 260
<https://wydawnictwowam.pl>

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Stanisław Jaromi OFMConv	
Nowa zielona misja Kościoła. Wprowadzenie	9
Msgr. Anthony Onyemuche Ekpo	
<i>Laudate Deum</i> w pespektywie watykańskiej	15
Bp Damian Muskus OFM	
<i>Laudate Deum</i> w perspektywie franciszkańskiej	19

CZĘŚĆ I: GŁOS EKSPERTÓW

Cezary Kościelniak	
Technologia i globalna kultura bezpieczeństwa. <i>Laudate Deum</i> jako watykańska propozycja stosunków międzynarodowych	25
Rafał Cekiera	
Pokora tymczasowych zarządców. Kościół katolicki a wyzwania klimatyczne na przykładzie adhortacji <i>Laudate Deum</i>	37
Ewa Bińczyk	
Wyzwanie kryzysu środowiskowego a problem nierówności. Komentarz do adhortacji apostolskiej <i>Laudate Deum</i> papieża Franciszka	49

Michał Latawiec

Klimat, środowisko i przyroda jako dobra wspólne 57

Józef Bremer SJ

***Laudate Deum* – wołanie o kulturę zrównoważonego korzystania z dóbr naturalnych** 67

Zbigniew Wróblewski

Jakie jest miejsce człowieka w przyrodzie? Uwagi o antropocentryzmie umiejscowionym 77

Piotr Wojciechowski

Kryzys klimatyczny jako nowa apokalipsa 89

CZĘŚĆ II: GŁOS AKTYWISTÓW

Patryk Białas

Szczyty klimatyczne ONZ – sukcesy i porażki 99

Weronika Felcis

Klimatyczny apel papieża i moja odpowiedź 105

Dariusz Wiśniewski OFMConv

Pochwała różnorodności 111

Wojciech Stawiany, Anna Bednarek, Dominika Mąka, Teresa Stanek, Krzysztof Mączkowski, Marcin Kawko, Justyna Barańska 115

TEKSTY ŹRÓDŁOWE

Adhortacja apostolska *Laudate Deum* Ojca Świętego Franciszka do wszystkich ludzi dobrej woli w sprawie kryzysu klimatycznego 123

Przemówienie Ojca Świętego Franciszka do Konferencji Państw Stron Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu (COP28) 145

Noty o autorach 151

Wykaz skrótów

AAS	Acta Apostolicae Sedis
COP	Conference of Parties (The United Nations Climate Change Conferences)
CV	Encyklika <i>Caritas in veritate</i>
EG	Adhortacja apostolska <i>Evangelii gaudium</i>
FT	Encyklika <i>Fratelli tutti</i>
GS	Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym <i>Gaudium et spes</i>
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
LD	Adhortacja apostolska <i>Laudate Deum</i>
LS	Encyklika <i>Laudato si'</i>
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
REFA	Ruch Ekologiczny św. Franciszka z Asyżu
RH	Encyklika <i>Redemptor hominis</i>
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change

Stanisław Jaromi OFMConv

Nowa zielona misja Kościoła. Wprowadzenie

W 2023 roku minęły 44 lata od ogłoszenia św. Franciszka z Asyżu patronem ekologów oraz 8 lat od wydania encykliki *Laudato si'*. W tym czasie Kościół powszechny wykonał olbrzymią pracę, by pokazać nasze chrześcijańskie myślenie o przyrodzie, zwierzętach, relacjach człowiek–przyroda, człowiek–środowisko, Bóg i Jego stworzenie. Pracowaliśmy nad budowaniem naszej współodpowiedzialności za świat rozumiany jako wspólny, gościnny dom, za czystość wody, powietrza, gleby czy za unikatowe ekosystemy, jak na przykład Puszcza Amazońska. Uczyliśmy innych, że troska o przyrodę, środowisko i klimat musi oznaczać sprawiedliwość społeczną i pokój.

Praca ta miała różne wymiary: wewnątrzkościelny, ekumeniczny czy międzyreligijny i była realizowana w dialogu z ludźmi nauki, kultury, polityki i ekonomii. Korzystała z tego, co najlepsze w naszej tradycji, zwłaszcza duchowości franciszkańskiej, oraz z doświadczenia różnych zakonów, wspólnot i Kościołów lokalnych. Efektem jest ewangelia stworzenia, projekt ekologii integralnej oraz wizja nowej duchowości opisana w encyklice *Laudato si'*.

Dziś wiemy, że problem ekologiczny realnie istnieje, a zmiany klimatyczne są niezaprzeczalne. Wiele problemów wynika z działalności człowieka, modelu gospodarki i konsumpcyjnego stylu życia. Widząc narastający kryzys ekologiczny i różne zagrożenia dla Ziemi, nie można jednak przesadzać

w snuciu apokaliptycznych wizji, których nie brakuje w mediach i kulturze popularnej. Poszukujemy szerszej wizji, która pozwoli nie tylko podziwiać możliwości, jakie daje szeroko rozumiany postęp, ale także zwracać uwagę na generowane przez gospodarkę nowe problemy, trudne do przewidzenia jeszcze kilkadziesiąt lat temu.

Adhortacja apostolska papieża Franciszka *Laudate Deum*, ogłoszona 4 października 2023 roku w dzień św. Franciszka z Asyżu, jest kolejnym przykładem pokazującym zaangażowanie wspólnoty Kościoła w odnowienie zagubionej harmonii człowieka z całym stworzeniem. Skierowana jest do „wszystkich ludzi dobrej woli”, a szczególnie do polityków, decydentów i uczestników 28. konferencji ONZ w sprawie zmian klimatycznych (COP28).

W adhortacji papieskiej otrzymujemy syntezę treści encyklik *Laudato si'* i *Fratelli tutti*, wspartą danymi naukowymi i opiniami ekspertów na temat konsekwencji zmian klimatycznych. Dokument wyraźnie pokazuje, że jako Kościół katolicki chcemy rozmawiać z fachowcami. Dzięki profesjonalnemu językowi mogą go przeczytać ludzie, którzy w kwestii klimatu podejmują decyzje na poziomie lokalnym i światowym. „Nasz katolicki żargon religijno-teologiczny byłby dla nich zupełnie niezrozumiały, a wręcz nie do przyjęcia. Adresat determinuje tu język. Adresatem natomiast, który jest wprost w adhortacji nazwany, są uczestnicy szczytu w Dubaju. Wzięli w nim udział przedstawiciele wszystkich religii świata z prawie 200 krajów będących członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych” – mówiłem w wywiadzie do „Przewodnika Katolickiego”, dodając, że „papież rozmawia z człowiekiem współczesnym takim, jakim on faktycznie jest, a nie jakim według Kościoła powinien być”¹.

Adhortacja posługuje się językiem wypracowanym w badaniach naukowych i eksperckich raportach. Przekazuje aktualny stan wiedzy na temat zmian klimatycznych i ich konsekwencji. Mocna naukowa podbudowa dokumentu (*ratio*) jest dopełniona chrześcijańską wiarą (*fides*) i apelem ekologicznym kierowanym do wszystkich ludzi dobrej woli.

Całość dokumentu jest swego rodzaju wezwaniem do działania (*call to action*) skierowanym zwłaszcza do głównych aktorów szeroko rozumianej polityki międzynarodowej, o której licznych słabościach wspomina sam

1 M. Bilska, *Adresaci „Laudate Deum”. Rozmowa z o. Stanisławem Jaromim OFMConv*, „Przewodnik Katolicki” 2023, nr 41, s. 62.

dokument. W tym kontekście pojawia się wsparcie ze strony Kościoła dla wielostronnych umów zawieranych między państwami, czyli dla tzw. idei multilateralizmu. W papieskim dokumencie idea ta jest rozumiana nie jako ogólnoświatowa władza skoncentrowana w jednej osobie lub w elicie obdarzonej nadmierną władzą, ale jako przestrzeń do rozmów, konsultacji, arbitrażu, rozwiązywania konfliktów, nadzoru, czyli jako przejaw większej „demokratyzacji” sfery globalnej.

Papież wspiera główne postulaty ruchów ekologicznych i klimatycznych i mocno prosi:

Skończmy wreszcie z nieodpowiedzialnymi kpinami, które przedstawiają tę kwestię jako jedynie ekologiczną, „zieloną”, romantyczną i często wyszydzaną przez interesy gospodarcze. Zaakceptujmy wreszcie, że jest to szeroki problem humanitarny i społeczny na wielu poziomach. Dlatego wszyscy musimy się zaangażować (LD 58).

Oczekuje jednocześnie, że decydenci okażą się strategami zdolnymi do myślenia o wspólnym dobru i przyszłości swoich dzieci, a formy transformacji energetycznej będą skuteczne, wiążące i łatwe do monitorowania.

Dokument przynosi też wezwanie do samoograniczania się społeczeństw bogatych krajów, do właściwych, odpowiedzialnych decyzji politycznych i do pokory. Sekretariat Generalny Synodu Biskupów, organizator zgromadzenia synodalnego, podał do wiadomości, że w ramach rekompensaty za emisję CO₂ spowodowaną przez uczestników zgromadzenia zrealizuje ekologiczne projekty w Nigerii oraz Kenii. Mają one spełniać założenia ekologii integralnej i łączyć aspekt ekologiczny, dbałość o terytorium i konkretną pomoc w życiu społeczności.

Watykan ogłosił też projekt zrównoważonej mobilności „Conversione ecologica 2030”, który zakłada, że papieska flota pojazdów ma w tym czasie stać się całkowicie bezemisyjna. To kontynuacja watykańskiej ścieżki zrównoważonego rozwoju. Już papież Benedykt XVI wprowadził segregację odpadów i recykling. Watykan w 2007 roku określił się jako „neutralny pod względem emisji CO₂”. W tym czasie amerykańsko-węgierska firma podarowała Kościołowi 7 tys. ha lasów na Węgrzech, aby zrównoważyć emisję gazów cieplarnianych w państwie watykańskim. W 2008 roku zainstalowano system fotowoltaiczny na dachu auli Pawła VI. W Kaplicy Sykstyńskiej, malowanej niegdyś przez Michała Anioła w świetle świec, dzisiaj wykorzystywane jest światło generowane przez technologię LED, podobnie jak ma

to miejsce w Bazylice św. Piotra i na Placu św. Piotra. Dzięki temu zużywa się do 80% mniej energii elektrycznej. Jednorazowe plastikowe naczynia zostały zakazane w Watykanie od 2019 roku. Celem jest dawanie dobrego przykładu także w innych dziedzinach: fontanny w Ogrodach Watykańskich są zasilane z zamkniętego obiegu wody, szanując bioróżnorodność, ogrodnicy powstrzymują się od stosowania chemicznych pestycydów i – na ile pozwalają na to skromne warunki – zalesili już teren ogrodów 250 drzewami.

Życie dopisze ciąg dalszy. Czy negocjatorzy i politycy przejmą się głosem papieża Franciszka? Czy kościoły lokalne (w tym nasze diecezje, parafie i klasztory) zechcą naśladować watykańskie przedsięwzięcia?

Niniejsza książka rodziła się na uniwersyteckich debatach w Krakowie i Lublinie oraz podczas licznych rozmów prowadzonych online. Niektóre osoby zaproszone do jej współtworzenia odmówiły współpracy, inni po przyjęciu zaproszenia się wycofali. Cóż, temat jest trudny i prekursorski. Podejmowanie dyskusji o kwestii klimatycznej w Kościele nie należy do łatwych tematów. Tym większa wdzięczność należy się tym wszystkim, których teksty ostatecznie znalazły się w niniejszej publikacji. Monografia dzieli się na dwie wyraźne części: analityczną bądź też ekspercką oraz praktyczną, w której dominuje głos aktywistów, w tym osób zaangażowanych w Ruch Ekologiczny św. Franciszka z Asyżu – REFA.

To już piąta zielona monografia przygotowana przez REFA. Razem z naszymi przyjaciółmi tworzymy język chrześcijańskiej ekologii i teoretyczną bazę dla teologów, etyków, katechetów i duszpasterzy. Wzbogacamy też obchody franciszkańskiego jubileuszu 800 lat od powstania *Pieśni słonecznej* i śmierci brata Franciszka.

Naszym celem jest właściwe podejście do kryzysu ekologicznego i klimatycznego, troska o środowisko naturalne i społeczne oraz przemiana myślenia każdego i każdej z nas. Owo nawrócenie ekologiczne to umiar i styl życia uważny na innych, ograniczanie ilości odpadów, mądra konsumpcja, dobrowolna skromność, tworzenie nowej kultury i duchowości.

Niech nas w tym wspiera św. Franciszek z Asyżu, patron ekologów!

Bibliografia

- Bilska M., *Adresaci „Laudate Deum”*. Rozmowa z o. Stanisławem Jaromim OFMConv, „Przewodnik Katolicki” 2023, nr 41, s. 62.
- Jaromi S., *Boska Ziemia*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2019.
- Jaromi S. (red.), *Czyńcie Ziemię kochaną! Ekologia integralna w perspektywie franciszkańskiej*, Ruch Ekologiczny św. Franciszka z Asyżu. Szkoła Liderów Ekologii Integralnej REFA, Kraków 2021.
- Jaromi S. (red.), *Kościół w dobie antropocenu*, Ruch Ekologiczny św. Franciszka z Asyżu – REFA, Wydawnictwo Jedność, Kraków–Kielce 2023.
- Jaromi S. (red.), *Patron Ekologów. Ruch Ekologiczny św. Franciszka z Asyżu, Szkoła Liderów Ekologii Integralnej REFA i Wydawnictwo Franciszkanów Bratni Zew z okazji 40-lecia ogłoszenia św. Franciszka patronem ekologów*, Wydawnictwo Franciszkanów Bratni Zew, Kraków 2019.
- Poznański K., Jaromi S. (red.), *Kościół i nauka w obliczu ekologicznych wyzwań. Źródła, inspiracje i konteksty encykliki „Laudato si”*, Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydawnictwo WAM, Kraków 2016.